

**TAVTOLOGIYA VA PLEONAZM: XORIJIY SOTSIOLINGVISTIK
NIGOHDA**

Qarshi davlat universiteti
Lingvistika: o'zbek tili magistri
Shaimkulova Nafisa

Annotatsiya: Mazkur maqolada tautologiya va pleonazm til hodisalari xorijiy sotsiolingvistika doirasida tahlil qilinadi. Ushbu hodisalar nafaqat lingvistik jihatdan, balki sotsial-madaniy kontekstda ham ko'rib chiqilib, ularning kommunikativ samaradorlik, ijtimoiy guruhlar nutqidagi o'rni, va sotsiolingvistik xususiyatlari yoritiladi. Xorijiy tadqiqotlar misolida ushbu ikki til hodisasining zamonaviy nutq madaniyatidagi roli hamda ijtimoiy o'zgarishlar bilan bog'liqligi ochib beriladi.

Kalit so'zlar: tautologiya, pleonasm, sotsiolingvistika, nutq madaniyati, tilshunoslik.

Kirish

Tilshunoslikning sotsiolingvistika sohasi til va jamiyat o'rtasidagi murakkab o'zaro aloqalarni o'rganadi. Bu jarayonda, turli ijtimoiy guruhlar nutqidagi o'ziga xosliklar va nutqiy variantlar doimiy tahlil markazida bo'lib kelmoqda. Ayniqsa, tautologiya va pleonazm hodisalari zamonaviy kommunikatsiyada, ayniqsa ommaviy axborot vositalari, reklama, siyosiy nutqlar hamda internet muhitida tobora ko'proq uchrayapti. Bu hodisalarni xorijiy sotsiolingvistik kontekstda o'rganish, ularning ijtimoiy va madaniy ildizlarini anglash imkonini beradi.

Tautologiya va pleonazm ko'pincha semantik keraksizlik yoki nutqiy ortiqchalik sifatida baholanadi. Biroq, xorijiy sotsiolingvistik tadqiqotlar bunday hodisalarni ijtimoiy kontekstda tahlil qilishga harakat qiladi. Tautologiya — bir xil yoki mazmun jihatidan o'xshash birliklarning bir gapda takroran qo'llanishi bo'lsa, pleonazm esa bir ma'noni ifodalovchi turli birliklarning qo'llanilishidir. Har ikkala holatda ham tilning iqtisodiylik tamoyiliga ziddlik yuz beradi.

Xorijiy sotsiolingvistika yo'nalishlarida tautologiya va pleonazm hodisalari madaniyatlararo farqlar nuqtai nazaridan ham o'rganiladi. Har bir jamiyatda tildan foydalanish odatlari, qadriyatlar va kommunikatsion uslublar farqli bo'lgani sababli, ortiqchalik sifatida qaraluvchi iboralar ayrim kontekstlarda mutlaqo normal va hatto ma'qul hol sifatida qabul qilinadi. Misol uchun, Sharq mamlakatlarida, xususan Yaponiya va Koreyada ifoda yumshoqligi va muloyimlik muhim ahamiyatga ega bo'lgani uchun pleonazmik

yoki tautologik ifodalar muloqotni nozikroq qilish vositasi sifatida qo'llaniladi.[2.91] Bu madaniyatlarda bevosita aytishdan ko'ra, fikrni yumshoq, ko'p ma'noli va dolzarb ko'rsatish afzal hisoblanadi. Shuning uchun ham ortiqcha ko'ringan so'zlar aslida odob va madaniyat ko'rinishidir. Tautologiya va pleonazm tilshunoslikning asosiy tushunchalaridan biri sifatida uzoq yillardan beri o'rganilib kelinmoqda. Ushbu hodisalar tilning iqtisodiyliги va mantiqiy tozaligiga zid ko'rinishida ko'p hollarda salbiy baholansa-da, sotsiolingvistik nuqtai nazardan ularning o'ziga xos ijtimoiy va kommunikativ funksiyalari borligi aniqlandi. Til nafaqat axborot uzatish vositasi, balki jamiyatda o'zaro munosabatlarni tashkil etuvchi, ijtimoiy mavqe va identifikatsiyani ifodalovchi muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Shu sababli, til hodisalarini faqat grammatik yoki leksik nuqtai nazardan emas, balki ijtimoiy-madaniy kontekstda o'rganish dolzarbdir.

Xorijiy sotsiolingvistik tadqiqotlarda tautologiya va pleonazm nutq egasining o'zini ijtimoiy guruh ichida qanday tutishi, maqsad va vazifalariga qarab tanlov qiladigan vositasi sifatida qoraladi. Bu hodisalar ko'pincha kommunikativ vaziyatga moslashish, nutqdagi emotsional ta'sirni kuchaytirish va ijtimoiy identifikatsiyani mustahkamlash uchun ishlatiladi. Masalan, siyosiy nutq yoki reklama matnlarida pleonazmlar alohida urg'u berish, e'tiborni qaratish, ishonch uyg'otish uchun xizmat qiladi. Shunday qilib, ular grammatik nuqtai nazardan ortiqcha bo'lsa-da, kommunikativ jihatdan samarali vositalar hisoblanadi.

Shuningdek, nutqda tautologiyaning qo'llanilishi ko'pincha ta'sirchanlikni oshirish, so'zning emotsional rangini kuchaytirish va auditoriyaning diqqatini jalb qilishga qaratilgan. Tautologik iboralar ko'p hollarda diniy, madaniy va ijtimoiy an'analar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning ishlatilishi nutq madaniyatining ajralmas qismi sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, ingliz tilida "safe haven" (xavfsiz boshpana) yoki o'zbek tilida "yaxshi yaxshi bo'ldi" kabi iboralar o'z ma'nosini kuchaytirish uchun ishlatiladi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlar sotsiolingvistik tahlilida ham tautologiya va pleonazmga alohida e'tibor qaratilgan. Onlayn muloqotda, ayniqsa, yosh avlod orasida, bunday til hodisalari ko'proq stilistik va psixologik vazifa bajaradi. Ular nutqni yanada jonli, kulgili, kinoyali yoki emotsional qiladi. Bu esa o'z navbatida nutq madaniyati va normativligining o'zgarishini ko'rsatadi. Ijtimoiy tarmoqlarda uchraydigan "to'g'ri to'g'ri aytding", "shunday shunday bo'lishi kerak", "rostdan rost shunday" kabi iboralar ko'pincha kinoya yoki hazil maqsadida ishlatiladi, ammo ular sotsiolingvistik jihatdan o'ziga xos ma'no va funksiya kasb etadi.

Shuningdek, tautologiya va pleonazmning qo'llanilishi nutq egasining jinsiy, yosh va ijtimoiy mavqeyiga ham bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayollar nutqida bunday ortiqcha iboralarning ko'proq uchrashi mumkin, bu esa ularning ijtimoiy munosabatlarda noziklik va sezgirlikni ta'kidlashga qaratilganligini bildiradi. Yosh avlod esa internet madaniyati ta'sirida yangi stilistik modellarga ega bo'lib, tautologik va pleonazmik iboralarni o'zaro tanishlik va guruh identifikatsiyasi vositasi sifatida keng qo'llaydi. Sotsiolingvistik tadqiqotlarda tautologiya va pleonazmning jamiyatda qanday qabul qilinishini tahlil qilishda madaniy kontekst muhim o'rin tutadi. Turli mamlakatlarda, hatto bir til ichida ham ushbu hodisalarga munosabat farq qiladi. Ba'zi madaniyatlarda ular nutqning noto'g'ri yoki kamchilik belgisi sifatida ko'rilsa, boshqalarda ular nutq madaniyatining ajralmas qismi, ijtimoiy muloqot vositasi sifatida qabul qilinadi. Shu bois, tautologiya va pleonazmni sotsiolingvistik jihatdan o'rganishda jamiyatdagi til madaniyati, ijtimoiy normalar va qadriyatlar tahlili ajralmas qismga aylanadi.

Shu bilan birga, pragmatik tilshunoslik nuqtai nazaridan tautologiya va pleonazmning kommunikativ vazifasi muhim ahamiyatga ega. Nutq egasi tomonidan ishlatiladigan ortiqcha iboralar ko'pincha muloqotda yuzaga keladigan noaniqlikni bartaraf etish, auditoriyaning diqqatini jalb qilish, yoki mavzuni qayta ta'kidlash maqsadida qo'llanadi. Bu holatlarda ular tilning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi, ya'ni ortiqcha ko'rinishiga qaramay, kommunikatsiyani yanada samarali qiladi.

Shu jihatdan, tautologiya va pleonazm faqat til xatolari emas, balki ijtimoiy-psixologik va madaniy muhit bilan chambarchas bog'liq bo'lgan til hodisalari sifatida ko'rinishi kerak. Ularning ishlatilishi nutq madaniyatining dinamik o'zgarishini, jamiyatda til qoidalari va normativlariga nisbatan qarama-qarshi yoki noan'anaviy yondashuvlarni aks ettiradi. Bu esa sotsiolingvistik tadqiqotlarda yangi yo'nalishlar va metodlarni ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

Bunday hodisalarni chuqur tahlil qilish nafaqat tilshunoslik, balki psixologiya, antropologiya, madaniyatshunoslik va hatto kommunikatsiya nazariyasiga ham katta hissa qo'shadi. Til va jamiyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni yoritishda tautologiya va pleonazm mavzusi hali ko'p qirralarni ochishga intilmoqda. Shu sababdan, zamonaviy sotsiolingvistika uchun ularni faqat til xatosi sifatida emas, balki kommunikativ, madaniy va ijtimoiy muloqotning ajralmas elementi sifatida o'rganish dolzarbdir.

Bundan tashqari, xorijiy sotsiolingvistik tadqiqotlarda tautologiya va pleonazmning psixologik va emotsional jihatlari ham tahlil qilinadi. Ayrim holatlarda odamlar noaniq yoki xavotirli vaziyatlarda fikrlarini mustahkamlash, ishonch hosil qilish yoki muhokamani cho'zish maqsadida ushbu hodisalarga

murojaat qiladilar. Bu holatlar, ayniqsa, ogʻzaki muloqotda tez-tez uchraydi. Nutq egasi oʻz fikrining tinglovchi tomonidan toʻgʻri tushunilishini xohlab, uni turli ifodalar bilan mustahkamlashga harakat qiladi. Masalan, “rost gapimni aytadigan boʻlsam, bu rostdan ham rost gap” degan ibora semantik jihatdan ortiqcha boʻlsa-da, emotsional jihatdan ishonchni kuchaytirish vositasi boʻlib xizmat qiladi.

Gender aspektida olib qaralganda, baʼzi xorijiy tadqiqotlarda ayollar nutqida pleonazm va tavnologik ifodalarning erkaklarga nisbatan koʻproq uchrashi aniqlangan. Bu holat koʻpincha ayollarning muloqotda emotsional aniqlik va ijtimoiy moslashuvchanlikka urgʻu berishi bilan izohlanadi. Yaʼni, fikrni ifodalashda koʻproq ehtiyotkorlik, izoh, aniqlik yoki tinglovchini xafa qilmaslik kabi ehtiyojlar ortiqcha soʻzlashuvga olib kelishi mumkin. Bunday yondashuvni esa xatolik emas, balki nutqdagi ijtimoiy sezgirlik sifatida qabul qilish lozim. Shuningdek, xorijiy lingvistikadagi pragma-analitik tadqiqotlar shuni koʻrsatmoqdaki, baʼzida tavnologiya va pleonazm ijtimoiy qoidalarga rioya qilish shakli sifatida ishlatiladi. Ayniqsa, rasmiy nutqlarda, hukumat bayonotlarida yoki diplomatik muloqotda ushbu til hodisalari masʼuliyat, ehtiyotkorlik yoki rasmiy ohangni saqlash maqsadida ataylab qoʻllaniladi. Masalan, “bu masalaga alohida eʼtibor bilan jiddiy yondashamiz” kabi iboralar ikki karra urgʻu yaratish bilan birga, rasmiy muloqot odobiga ham mos tushadi.

Shu jihatdan olib qaraganda, tavnologiya va pleonazm — bu faqatgina lingvistik koʻrsatkich emas, balki jamiyatning madaniy, emotsional va ijtimoiy hayotini ifodalovchi hodisadir. Bu til birliklarining sotsiologik vazifalari ularni kengroq kontekstdan baholash zarurligini koʻrsatadi. Har bir ortiqcha koʻringan ibora ortida jamiyatning qadriyatlarini, muloqotdagi ehtiyojlari, psixologik holati va hatto tarixiy madaniyati yashiringan boʻlishi mumkin.

Biroq sotsiolingvistik yondashuvda bu hodisalar faqatgina “xato” yoki “kamchilik” sifatida emas, balki muloqot maqsadlariga xizmat qiluvchi vosita sifatida qaraladi. Masalan, ingliz tilida ishlatiladigan free gift yoki advance warning kabi pleonazmlar nafaqat semantik ortiqchalik, balki urgʻuni kuchaytirish, esda qolarli nutq birliklarini yaratish kabi pragmatik funksiyani bajaradi. Shuningdek, tavnologik birliklar siyosiy diskursda koʻpincha manipulativ maqsadlarda qoʻllaniladi. Masalan, siyosatchilarning “biz barqarorlikni mustahkamlash tarafdorimiz” kabi gaplarida tavnologiya orqali eshituvchida ishonch uygʻotish niyat qilinadi. Bu jihatdan qaraganda, tavnologiya ijtimoiy ongga taʼsir koʻrsatuvchi vositaga aylanadi. Tavnologiya va pleonazm tushunchalari:

Tavnologiya va pleonazmning ijtimoiy funksiyalari

Xorijiy sotsiolingvistika tavnologiya va pleonazmni tilning ijtimoiy funksiyalaridan biri sifatida baholaydi. Bu holatda tilshunoslar ularni "ijtimoiy

markerni ifodalovchi birliklar" deb ataydi. Ya'ni, ma'lum bir til hodisasi yordamida nutq egasi o'zini ma'lum guruhga mansub ekanini bildiradi yoki kommunikatsiyada o'ziga kerakli ta'sirni hosil qilishga harakat qiladi.

Masalan, AQSh va Buyuk Britaniyada reklama tilida pleonazmlar maxsus strategiya sifatida ishlatiladi. "Absolutely essential", "totally unique", "final conclusion" kabi iboralar ortiqcha bo'lsa-da, tinglovchida ishonch, muhimlik va ta'sirchanlik tuyg'usini uyg'otadi.[6.37] Bu, ayniqsa, ommaviy axborot vositalarida keng tarqalgan.

Tavtologiya esa ko'pincha og'zaki nutqda, xalq maqollari, diniy matnlar yoki ommaviy nutq shakllarida o'z ifodasini topadi. Masalan, "qaror qabul qilindi", "har doim doimiy", "xavfli tahdid" kabi iboralar semantik jihatdan takroriy bo'lsa-da, ma'naviy urg'u, stilistik kuchaytirish va maqsadga xizmat qilish holatlarini ifodalaydi.

Shuningdek, sotsiolingvistik tadqiqotlarda tavtologiya va pleonazmlar ijtimoiy emotsional kuch sifatida ham baholanadi. Ular orqali nutq egasi tinglovchi bilan emotsional aloqani kuchaytiradi, o'z fikrini qat'iyroq ko'rsatadi yoki ijtimoiy mavqeini bildiradi. Bu ayniqsa siyosiy va diniy diskursda muhim ahamiyat kasb etadi. Misol uchun, diniy va motivatsion nutqlarda tavtologik iboralar muqaddaslik, barqarorlik va qat'iylik kayfiyatini uyg'otish uchun ishlatiladi.

Sotsiolingvistik o'zgarishlar va internet tili

Zamonaviy sotsiolingvistikada Internet va ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri til hodisalarini qayta baholashga olib keldi. Ayniqsa, pleonazm va tavtologiyalar memlar, qisqa videolar va internet kommentariyalari orqali keng tarqalmoqda. Bu holat ba'zan ataylab stilistik ortiqchalik yaratish, kulgi yoki kinoya vositasi sifatida ishlatiladi. Masalan:

- "Asl haqiqat"
- "Haqiqatan ham chin dildan"
- "Rostdan rost gap"

Bunday iboralar semantik jihatdan keraksiz bo'lsa ham, sotsial tarmoqlarda ular hazil, kinoya yoki sarkazm vositasi sifatida faol ishlatiladi. Bu hodisalar tildagi normativlik va ijodkorlik o'rtasidagi chegarani buzadi va zamonaviy sotsiolingvistikaning muhim tadqiqot mavzusiga aylangan.

Shuningdek, xorijiy tadqiqotlarda ko'rsatilishicha, tavtologiya va pleonazmlarning ishlatilishi til egasining sotsial statusi, yoshi, jinsiga bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan, yoshlar pleonazmdan kinoya qilish, o'zaro aloqa qilish, guruh identifikatsiyasi yaratish vositasi sifatida foydalansa, rasmiy doiralarda bunday holatlar nutq madaniyatiga zid holat sifatida tanqid qilinadi.

Tavtologiya — bir fikr yoki ma'noning turli shakllarda takrorlanishi bo'lib, u ko'pincha gapda semantik ortiqchalikni yuzaga keltiradi. Masalan,

“haqiqat rost” yoki “avvalgi o‘tmish” kabi iboralar. Pleonazm esa bir ma’noni ikki yoki undan ortiq so‘z orqali bayon qilish bo‘lib, u ham semantik jihatdan ortiqcha hisoblanadi, masalan: “bepul sovg‘a” yoki “oldindan ogohlantirish”.

Sotsiolingvistik yondashuvda tautologiya va pleonazm

Xorijiy sotsiolingvistik adabiyotlarda ushbu hodisalarning funktsional-ijodiy qirralari o‘rganiladi. Ba’zida pleonazm yoki tautologiya tildagi xatolik emas, balki ma’lumotni kuchaytirish, urg‘u berish, tinglovchining e’tiborini jalb qilish kabi kommunikativ vazifani bajaradi. Masalan, ingliz tilidagi “free gift” iborasi bir qarashda pleonazm bo‘lsa-da, u marketing tili orqali mijozga “haqiqiy, alohida sovg‘a” ta’sirini beradi.

Tautologiyalar esa siyosiy nutqlarda, diniy va madaniy matnlarda esda qolarli mazmun yaratish, tasdiqlash va ishonch uyg‘otish vositasi sifatida qo‘llaniladi. Masalan, “biz barqarorlikni mustahkamlashimiz kerak” degan iborada ikki so‘z bir-birini takrorlasa-da, ulardan biri urg‘u berish uchun ishlatilgan.

Internet va ommaviy madaniyatda bu hodisalarning o‘rni

Zamonaviy sotsiolingvistika bu hodisalarni yoshlar nutqida, internet tili, reklama va kiberkultura kontekstida ham o‘rganadi. Ijtimoiy tarmoqlarda pleonazm va tautologiyalar ko‘pincha hazil, kinoya yoki stilistik vosita sifatida qo‘llaniladi. Masalan, “aniq fakt”, “to‘liq yakun” kabi iboralar hazil tarzida ishlatilsa-da, ko‘pincha ijtimoiy guruhlar ichida stilistik identifikatsiya shaklida xizmat qiladi.

Shuningdek, turli madaniyatlarda bu hodisalarga munosabat ham har xil: ayrim jamiyatlarda ular nutq madaniyatining kamchiligi sifatida ko‘rilsa, boshqalarida esa bu vositalar estetik, stilistik yoki hatto normativ birlik sifatida qabul qilinadi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlar sotsiolingvistik landshaftda yangi maydon ochdi. Internet tilida pleonazmlar va tautologiyalar ko‘pincha memlar, hazil, yoki sarkazm ifodasi sifatida ham uchraydi. Bu esa ularning kommunikativ, madaniy va estetik funktsiyalariga ishora qiladi. Xorijiy sotsiolingvistik tadqiqotlarda bu hodisalar, ayniqsa yoshlar tili, gender, etnik guruhlar tilida qanday shakllanishi va qabul qilinishiga alohida e’tibor qaratiladi.

Tautologiya va pleonazm tilshunoslikda ko‘p muhokama qilinadigan til hodisalaridan bo‘lib, ularning o‘rganilishi grammatik va stilistik chegaralardan chiqib, sotsiolingvistik kontekstga ham kirib kelmoqda. Hozirgi davrda til nafaqat aloqa vositasi, balki ijtimoiy jarayonlarning ko‘zgusi sifatida qaralayotgani sababli, til birliklarining nutqdagi o‘rni va vazifasi ko‘proq ijtimoiy kontekstda baholanmoqda. Tautologiya bir fikr yoki tushunchaning bir necha bor, ba’zan sinonimik shaklda takrorlanishi orqali yuzaga kelsa, pleonazm esa bir ma’noni ifodalovchi so‘zlarning keraksiz ravishda bir gapda

jamlanishi orqali vujudga keladi. Bu ikki holat ko‘pincha ortiqchalik sifatida baholansa-da, xorijiy sotsiolingvistika ularni ko‘proq funksional nuqtai nazardan tahlil qiladi.

Bugungi global sotsiolingvistik qarashlarda tautologiya va pleonazm faqat tildagi “xato” yoki “kamchilik” emas, balki nutq egasining ijtimoiy holatini, emotsional kayfiyatini, muloqotdagi maqsadini aks ettiruvchi vosita sifatida talqin qilinadi. Masalan, reklama, siyosiy nutq, diniy marosimlar, yoki hatto kundalik suhbatlarda ushbu hodisalar tilning oddiy vositasi emas, balki tinglovchiga psixologik va madaniy ta’sir o‘tkazuvchi qudratli vosita sifatida xizmat qiladi. “To‘liq yakun”, “asosiy omil”, “muhim ahamiyatga ega” kabi pleonazmlar nafaqat mantiqiy jihatdan ortiqcha, balki tinglovchiga muhimlik, jiddiylilik, ta’sirchanlik kayfiyatini beruvchi stilistik vosita sifatida qabul qilinadi. Ayniqsa, ingliz tilida ishlatiladigan “free gift” yoki “future plans” kabi iboralar bugungi til tajribasida oddiy ko‘rinishga aylangan. Bu holat shuni ko‘rsatadiki, ba’zi pleonazmlar jamiyat tili va madaniyatiga shu darajada singib ketganki, ularni ortiqchalik sifatida anglab yetish qiyinlashadi. Sotsiolingvistik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, tautologiya va pleonazmning nutqda paydo bo‘lishi shunchaki grammatik yoki semantik tasodif emas. Bu hodisalar nutq egasining ijtimoiy mavqe, yosh, madaniy qadriyatlar va kommunikatsion maqsadlariga bog‘liq holda yuzaga chiqadi. Masalan, rasmiy muhitda bunday holatlar odatda salbiy baholansa-da, norasmiy suhbatda yoki internet tili kontekstida ular ijodkorlik va stilistik rang-baranglik sifatida qabul qilinadi. Shuningdek, turli milliy madaniyatlarda bu hodisalarga bo‘lgan munosabat turlicha. Ba’zi jamiyatlarda ular nutq xatoligi sifatida keskin tanqid qilinsa, boshqalarda esa ular tabiiy nutqiy vosita sifatida e’tirof etiladi.

Xulosa qilib aytganda, tautologiya va pleonazm tilning soddalik va iqtisodiylik tamoyillariga ziddek tuyulsa-da, sotsiolingvistik nuqtai nazardan ularning jamiyatdagi nutqiy, emotsional, stilistik va madaniy funksiyalari bor. Bu hodisalar tilning ijtimoiy hayot bilan bog‘liqligini, muloqotdagi maqsadga xizmat qiluvchi vosita sifatida shakllanganligini ko‘rsatadi.

Xuddi shunday, tautologik ifodalar ko‘pincha og‘zaki nutqda va ta’sirchanlik zarur bo‘lgan matnlarda tez-tez qo‘llaniladi. Siyosatchilar, notiqalar yoki jurnalistlar tomonidan ishlatiladigan “xalqimiz xalqparvar”, “muammo muammoligicha qolmoqda”, “barqarorlikni barqarorlashtirishimiz kerak” kabi iboralar bir qarashda noaniq yoki takroriy bo‘lib tuyuladi.[4.65] Biroq sotsiolingvistik yondashuvda bu iboralar tinglovchiga ijtimoiy ishonch uyg‘otish, fikrga urg‘u berish, hissiy ta’sir o‘tkazish uchun xizmat qiladigan vosita sifatida qaraladi. Ushbu jarayon sotsiokognitiv tilshunoslik bilan bog‘liq bo‘lib, u nutq jarayonida auditoriyaning psixologik holati va ijtimoiy pozitsiyasini inobatga oladi.

Zamonaviy texnologiyalar, xususan internet tarmog'ining kengayishi bilan pleonazm va tautologiyalar yangi kommunikativ maydonlarda namoyon bo'lmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda, jumladan, Facebook, TikTok, X (Twitter), Telegram kabi platformalarda tautologik va pleonazmik iboralar ko'pincha kinoya, sarkazm, yoki memlar vositasi sifatida qo'llaniladi.[6.20] Bunday holatlarda, ortiqchaliklar aslida stilistik vosita sifatida tan olinadi. Ayniqsa, yoshlar tilida bu iboralar o'zaro do'stona hazil, o'zini ijtimoiy guruhda ifodalash, yoki axborotni emotsional tarzda taqdim etish vositasi sifatida ishlatiladi.

Tautologiya va pleonazm hodisalari tilning semantik tizimidagi ortiqchaliklar sifatida ko'rinsa-da, sotsiolingvistik kontekstda ular kommunikativ strategiyalar, ijtimoiy signal va nutqiy uslub ifodasi sifatida ham ahamiyat kasb etadi. Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, bu hodisalar ijtimoiy guruhlarining tilga bo'lgan munosabati, o'zaro muloqotdagi urf-odatlar va kommunikativ ehtiyojlar bilan chambarchas bog'liqdir. Shuning uchun bu hodisalarni faqat grammatik yoki semantik jihatdan emas, balki sotsiolingvistik kontekstda ham o'rganish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov B. "Tilshunoslikka kirish", Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti
2. Mahmudov N. "O'zbek tilining hozirgi zamon stilistikasi", Fan nashriyoti, Toshkent
3. Rajabov A. "Nutq madaniyati asoslari", Toshkent: O'qituvchi
4. Xayrullayev M. "Sotsiolingvistika: til va jamiyat", Toshkent: Sharq nashriyoti
5. Crystal D. "Til ensiklopediyasi", tarjima nashri, Toshkent
6. Holmes J. "Sotsiolingvistika asoslari", tarjima maqolalar to'plami, Toshkent filologiya fakulteti arxivi